

Seyahat Rehberlerinde Kültüre Özgü Öğelerin Aktarımı: İzmir Örneği¹

Sevdiye KÖKSAL²

Özet

Seyahat rehberleri, bir tatil yerinin bugünü ve tarihçesini, doğal güzelliklerini, gezilecek ve alışveriş yapılacak yerlerini, mutfağını, kültür-sanat etkinliklerini tanıtmaya amaçlı güden metinlerdir. Tanıtımın yanı sıra turistlerin ilgisini çekmek için reklam ve çağrı işlevi olan bu metinler, yoğun bir içeriği etkin bir anlatımla aktarmaktadırlar. Bu tür metinlerin çevirisinde yerel kültürün rengini vermek ve içeriği anlaşılır biçimde aktarmak kuşkusuz çok önemlidir. Çevirilerin niteliği, tanıtılan yerin, o yerin bulunduğu bölgenin, hatta ülkenin imajını etkileyebilmektedir. Bu çalışmanın amacı, İzmir ve çevresini tanıtan rehberlerin farklı dillerdeki (Almanca, Rusça, İngilizce) çevirilerinde kültüre özgü öğelerin nasıl aktarıldığını irdelemek ve metnin işlevi açısından tartışmaktır.

Anahtar Sözcükler: Seyahat rehberi, turizm metninin işlevi, kültüre özgü öğelerin çevirisi.

Culture-Specific Transmission Elements of the Travel Guide: İzmir Example

Abstract

Travel guides are the texts which aim to describe the present and past, natural beauties, sightseeing and shopping places, cuisine, cultural and art activities of a holiday destination. Besides promotion, these texts having the function of advertisement and call for attracting the attention of the tourists transfer an intensive content with a concise expression. While translating these kinds of texts, it's definitely very important to reflect the local color of the native culture and transfer the content clearly. The quality of the translations might affect the image of the destination, the region and even the country in which it is located. The aim of this study is to examine how the culture-specific items are transferred in the translations of guides promoting Izmir and its surroundings in different languages (German, Russian and English) and to discuss them from the point of text function.

Keywords: Travel guide, function of tourism texts, translation of culture-specific items.

Giriş

Seyahat rehberleri, seyahat edenlerin kullanımına yönelik önemli bilgilerin derlendiği küçük kitapçıklardır (cep kitapçığı). Bunlar bir ülkenin, bir bölgenin, bir kentin ya da belli bir yerin turistik sunumunu konu alırlar. Tanıtılan yere özgü yer adları, mimari yapılar, yemekler, el sanatları örnekleri ve benzeri öğeler yerel özellikler taşırlar. Bunları yabancı dile eksiksiz, tanınabilir, anlaşılabilir biçimde ve rengini vererek aktarmak kuşkusuz çok önemlidir. İzmir örneğinde kültürel öğelerin aktarımını konu alan çalışmamızın bütüncesini İzmir Ticaret Odasının (İZTO) "İzmir Rehberi" ile Kültür ve Turizm Bakanlığının "İzmir" tanıtım broşürü oluşturmaktadır. Çalışmamızda, ilk önce rehberlerin metin türü özelliklerine değinildikten sonra, kültürel öğelere ilişkin kuramsal bilgilere yer verilecektir. Örnek metinlerimizin biçimsel ve yapısal özelliklerinin kısa tanıtımının ardından, içerdikleri kültürel öğeler

¹ Bu makale, 8-10.5.2013 tarihinde Yıldız Teknik Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Fransızca Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı tarafından düzenlenen *III. Uluslararası Çeviri Kolokyumu*'nda sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

² Yrd. Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, sevdiye.koksal@gmail.com

incelenecektir. Yedi grupta topladığımız kültürel öğelerin dökümüne yer verilerek erek dillere aktarımlarında dikkat çeken özellikler yorumlanacak, aktarım yöntemleri konusunda görüş ve öneriler sunulacaktır.

Rehberlerin Biçimsel ve Yapısal Özellikleri ile İşlevleri

Rehberlerde, genel olarak kent tarihi ile ilgili kısa bir girişten sonra, tarihi yerlerin, müzelerin, köşkerlerin ve cami, külliye, kilise, sinagog gibi dini açıdan önem taşıyan anıtsal yapıların fotoğrafları ve bunlarla ilgili kısa bilgiler yer almaktadır. Ayrıca, yeme içme, konaklama, gezi ve alışveriş aktiviteleri için tavsiyeler verilmektedir. Rehberlerin başlıca amaçları bilgilendirme, reklam ve kültür aktarımıdır. Bilgi edinme turistler açısından ön plandadır. Rehberler, gezmeye gelen alıcının geldiği yerin kültürel özellikleri, gezilecek yerleri, turlar, konaklama tesisleri, restoranları v.d. hakkında almayı beklediği bilgiyi karşılama amacını taşırlar. Yayıncı açısından seyahat rehberlerinin reklam işlevi önemlidir. Bunlar, bir tatil ülkesi, bir turistik yer ya da bir kent ve oradaki hizmetler için reklam yapmak ve turist çekmek amacı güderler. Turizm reklamı genelde bir hizmet reklamıdır. Kültür aktarımı bilgilendirme işlevinin bir alt işlevi olarak alıcı açısından önem arz eder. Bu işlevin en etkin ve uygun şekilde yerine gelebilmesi için turistlerin kültürel art alanı ve önbilgisi gibi etmenler dikkate alınır.

Kültüre Özgü Öğeler: Tanım ve Çeviri Yöntemleri

Kültüre özgü öğeler, Alman çeviribilimci Werner Koller'e göre "bazı ülkelere özgü olan politik, kurumsal, sosyo-kültürel, coğrafi nitelikte olgulardır" (Koller 2001: 232). Bunlar, bazen erek dilin sözcüksel dizgesinde eşdeğeri olmayan, dolayısıyla anlam boşlukları yaratabilen öğelerdir. Kültürel öğelerin çevirisine ilişkin Koller'in önerdiği başlıca yöntemler şunlardır:

1. Doğrudan aktarım: Kaynak metinde geçen ifade erek dile alıntı sözcük / yabancı sözcük (örn. tırnak içinde) olarak aynen erek dil normlarına kısmen ya da tamamen uyumlaştırılarak (ödünç sözcük) aktarılır.
2. Ödünçleme çeviri: Kaynak dildeki ifade erek metne sözcüğü sözcüğüne çevrilir.
3. Eşdeğer karşılık bulma: Erek dilde kaynak dildeki ifadeyle aynı ya da benzer anlam taşıyan ifade kullanılır.
4. Açıklama ya da tanımsal açıklama: Yabancı ifade, erek dilde açıklanmakta, yorumlanmakta ya da tanımlanmaktadır.
5. Uyarılma: Kaynak dildeki ifadenin kapsadığı olguyu erek dilin iletişimsel bağlamında benzer bir işlevi ve değeri olan bir olguyla karşılama (Koller, 2001: 232-234).

Örnek Metinlerin Biçimsel ve Yapısal Özellikleri

İzmir Ticaret Odası (İZTO) rehberinin ön kapağında sekiz resim, sol altta Türkiye, sağ altta İzmir logosu, sol üst köşede İZTO logosu ve İzmir Rehberi yazısı yer almaktadır. (bkz. Şekil 1a) Arka kapakta İzmir merkez ve körfezden bir görüntü ve "Yaşanacak şehir İzmir" sloganıyla İzmir logosu bulunmaktadır.(bkz. Şekil 1b)

Şekil 1: İZTO rehberi a) ön kapak

b) arka kapak

c) iç sayfa

44 sayfalık rehberde İzmir hakkında genel bilgi, tarihçesi, merkez ve ilçelerinin kısa tanıtımı, İzmir mutfağı, müzeler, inanç turizmi hakkında bilgi, alternatif turlar ve gerekli telefonlar yer almaktadır. İçinde 133 resim ve "Mutlaka" yapılması gerekenlere ilişkin 14 not yer almaktadır. (bkz. Şekil 1c) Bunlar reklam işlevi görüp alıcıyı eyleme yönlendirme amacı taşırlar. Bazı yerlerin tanıtımında alt başlık olarak bunların ayırıcı bir özelliğini yansıtan bir slogan kullanıldığı dikkat çekmektedir, örneğin "Denizi saran yeşil; Kordonboyu" gibi.

Kültür ve Turizm Bakanlığının (KTB) İzmir rehberinin ön kapağında antik şehir Efes'ten bir görüntü, Türkiye logosu, arka kapakta 9 resim yer almaktadır. (bkz Şekil 2a,b) 96 sayfalık kitapçıkta "içindekiler" kısmı bulunmakta, İzmir merkez, güney, batı, kuzey, doğu gibi bir bölümlenme içinde İzmir ve çevresinin gezilecek yerleri tanıtılmaktadır.

İçinde 87 resim, "Biliyor muydunuz" başlıklı 10 bilgi notu yer almakta, "biliyor muydunuz?" sorusuyla da okura doğrudan seslenilmektedir. Notların içeriği kültür aktarımı işlevine yönelik tasarlanmıştır. (bkz Şekil 2c) Bazı yerlerin tanıtımında çarpıcı alt başlıklar yer almaktadır, "Alsancak Kordonboyu: Şiirlere, şarkılara esin kaynağı" örneğinde görüldüğü gibi.

Şekil 2: KTM İzmir Rehberi a) ön kapak

b) arka kapak

c) iç sayfa

Kültürel Öğelerin Aktarımına İlişkin Gözlemler

Bütüncemizde, kentin simgesi olan yerlerin adları, coğrafi adlar, sivil ve dini mimari örnekleri, kente damgasını vurmuş önemli kişilerin adları, el sanatları ürünleri ve yemek adları gibi kültürel öğelerin Almanca, Rusça ve İngilizceye nasıl aktarıldıkları incelenecektir.

A.Yer Adları

Bilindiği gibi, sokak, cadde, köprü, mezar, çarşı, meydan adı olan isimler doğrudan aktarılırken, cins isimler çevrilmektedir. Almanca broşürde sokak ("Havra" (Synagoge)-Strasse), meydan (Cumhuriyet (Republik) Platz; Die Hisarönü (vordere Zitadelle); kordon/Kordonboyu (die Küstenstraße), iskele (Pasaport (Pass) Anlegestelle) isimleri aktarılırken parantez içinde özel ismin Almanca anlamı verilmekte, bazıları doğrudan çevrilerek Türkçeleri yanında verilmektedir (1. Uferpromenade (1. Kordon); Der Aufzug – Asansör). (bkz. Şekil 3a,b)

A.YER ADLARI	ALMANCA	RUSÇA	İNGİLİZCE
Sokak			
Havra sokağı	"Havra" (Synagoge)- Strasse	Хавра Сокагы (улица Хавра)	Havra Street Havra Street

	Die Synagoge-Strasse	улица Хавра	
Cadde			
Kıbrıs Şehitleri Caddesi	Strasse “Kıbrıs Şehitleri”	центральная улица Кыбрыс Шехитлери Джадеси	Kıbrıs Şehitler Street
Meydan			
Konak meydanı	Konak Platz	Конак Мейданы	Konak Sguare
Cumhuriyet meydanı	Cumhuriyet (Republik) Platz	Площадь республики Джумхуриет Мейданы	“Cumhuriyet Meydanı” Square
Hisarönü	Hisarönü Platz Die Hisarönü (vordere Zitadelle)	Площадь Хисароню	Hisarönü Square
Çarşı			
Kemeraltı Çarşısı	Der Kemeraltı Bazar	рынок Кемералты	Kemeraltı Bazaar
Kuyumcular çarşısı	Der Juwelierbazar	Ювелирный рынок - Куюмджулар Чаршысы	Kuyumcular Bazaar

Şekil 3a: Yer Adları

Bu çeviri yönteminin özellikle başlıklarda yapılmış olması, açıklayıcı olma isteğiyle yapılmış olsa da, metin içinde anlam açıklanıyor ya da kendiliğinden ortaya çıkıyor ise, yersiz bir açıklamadır. Bunlar özel isim olduğu için, sözcük olarak bir anlam taşıyabilirler bile, bu anlamlarla ilişkilendirilemezler. Bu adlar içinde bir tarih barındırmaktadır, adlandırdıkları yerler kentin simgelerindedir ve bu özelliği ile ona yerel rengini veren unsurlardır. Bu nedenle doğrudan aktarılmaları daha uygundur. Örneğin “Pasaport” sadece bir iskele değil tarihi binasıyla özdeşleşen bir yer, bu binadan adını alan bir semt adı, binanın yanındaki terasla İzmirliilerin önemli sosyal mekânlarından biridir. Bu tür ögelerin nerede, başlıkta mı, metin içinde mi yer aldığı önemli olduğu kadar, içinde yer aldıkları metnin bağlamı da önemlidir.

İngilizce tanıtım broşüründe, bu tür ögeler özel isim olarak aktarıldığı gibi, ayrıca “vapur iskelesi” kavramı bir kültür ögesi olarak aktarılmıştır. Bir vapur iskelesi genelde İzmirliinin sosyal yaşamının bir parçası, dışarıda geçirilecek bir günün bir simit (gevrek) ve bir bardak

çayla başladığı yerdir. Bir kültür ögesi, simge bir yer olarak yerini almıştır kent yaşamında. Bu yüzden İngilizce metinde doğrudan aktarılarak (vapur iskelesi (lit. ferry pier)) bu özelliğe vurgu yapılmıştır. Böyle bir aktarımın iyi bir kültür tanıtımına hizmet ettiği şüphesiz. Rusça rehberde çevirmenin yerlerin tanınır olmasına önem verdiğini, sokak, cadde, meydan, çarşı adlarının Türkçe özgün söylenişlerini yazdığını (Slav alfabesiyle) görmekteyiz.

Kordon	ALMANCA	RUSÇA	İNGİLİZCE
Kordonboyu	Kordonboyu (die Küstenstraße) ; Küstenseite	Кордонбою; набережная Кордонбою	Kordonboyu
Kordon	Uferpromenade		Kordon
1.Kordon	1. Uferpromenade (1. Kordon)		1. Kordon
İskele			
Pasaport iskelesi	Pasaport Anlegestelle (Pass)	причал Паспорт	port of Pasaport
Vapur iskelesi	Anlegestelle der Personenfähren		Vapur iskelesi (lit. ferry pier)
Asansör			
Asansör	Der Aufzug - Asansör Der Aufzug	Асансёр Асансёр (старинный подъемник, лифт)	Asansör The Asansör (Elevator)
Asansör	Das Asansör (Ascenseur) Viertel Fahrstuhl (türk. Asansör)		Asansör The Asansör (lit. elevator) Building

Şekil 3b: Yer Adları

B. Coğrafi Adlar

Genel eğilim olarak yayla, dağ, şelale, nehir vb. adı olan isimler doğrudan aktarılırken, cins isimler çevrilmektedir.

Rusça rehberde sokak, cadde, çarşı, meydan gibi yer adlarında olduğu gibi, şelale, nehir, yayla, dağ gibi coğrafi adların doğrudan aktarıldığını, üstelik Türkçe özel ismin Türkçedeki cins isimle birlikte özel isim olarak Rusçadaki yazılış biçimiyle yer aldığını görüyoruz: водопад (şelale) Су Учту Шелялеси и каньон (kanyon)Адала каньону, гора (dağ) Боздаг v.d. (Şekil 4). Rusça cins ismin kullanılması Türkçe cins ismin düşmesine yol açmıyor. Tanıtılan yerlerin Türkçedeki söylenişleriyle yer alması, gerek bu yerlerin konumu gerek yerel özelliklerin ve kaynak dilin tanıtımı açısından çok uygun bir aktarım biçimi olduğunu söyleyebiliriz.

B. COĞRAFİ ADLAR	ALMANCA	RUSÇA	İNGİLİZCE
Şelale – kanyon			
Su Uçtu Şelalesi ve Adala Kanyonu (Salihli)	Su Uçtu Wasserfaelle und das Adala Tal	водопад Су Учту Шелялеси и каньон Адала каньону	“Su Uçtu” waterfall and Adala Canyon
Yayla			
Kozak Yaylası Kaplan yaylası	Kozak (Tannen) Plateau Das Tiger Plateau	Яйла Козак яйла Каплан	Kozak Plateau Kaplan plateau
Dağ			
Mumdağı Bozdağ	Mum Berg “Bozdağ” Boz-Berg	Гора "Мумдаг" гора Боздаг	Mountain Mumdağ Mountain Bozdağ
Nehir			
Bergama Çayı	Nebenfluss	река Бергама Чай	Bergama Brook
Rüzgar			

İmbat (İzmir'in meşhur imbatı)	der westliche Seewind	berühmte Seewind	легкое дуновение бриза (имбат)	famous "imbat", which soothes the heat of the day
Meltem	Meltem			The Meltemi
Poyraz	Poyraz			north-east wind
Lodos	Lodos			southwest wind
Gerence	Gerence			∅

Şekil 4: Coğrafi Adlar

Rüzgâr adları (meltem, poyraz, lodos, gerence) Almancada alıntı olarak aktarılmış, "imbat" ise "der westliche Seewind " (denizden esen batı rüzgarı) olarak açılmıştır. İngilizcede "imbat" ve "meltem" alıntılanmış, poyraz ve lodos açılmış, Çeşme için önemli olan "gerence" atlanmıştır. Rusçada ise "imbat" parantez içinde verilmiş ve "hafif esinti" olarak açılmıştır. (bkz. Şekil 4)

C. Sivil Mimari Örnekleri

İZTO rehberinde "han" sözcüğünün çevrildiği (Karawanserei, Inn) göze çarpmaktadır. Rusça broşürde "Kızlarağası Hanı" olarak doğrudan aktarıldığına, binanın metin içinde "tarihi han Kızlarağası Hanı" (исторический постоялый двор Кызларагасы Ханы) olarak açıldığını tanık oluyoruz. (bkz. Şekil 5a)

KTB İngilizce tanıtım broşüründe "han"ın "Inn" olarak çevrildiği bir-iki yer dışında doğrudan aktarıldığı görülüyor. Doğrudan aktarımda hanın kervansaray olarak parantez içinde tanımı verilmektedir (caravanserai – large commercial building). Almancada cins ismin, bazı örneklerde özel ismin de çevrildiğini (Kızlarağası Hanı – das Gästehaus des Obereunuchen) ve yeğlenen sözcüğün (Gästehaus) binaların tarihi özelliğini yansıtmadığını görüyoruz. İngilizcede "arasta" ve "bedesten" gibi ögeler doğrudan ya da açılarak aktarılırken, Almancada çevrilmişlerdir.

C. SIVİL MİMARİ ÖRNEKLERİ			
Han	ALMANCA	RUSÇA	İNGİLİZCE
Kızlarağası Hanı	Die Kızlarağası Karawanserei	КЫЗЛАРАГАСЫ ХАНЫ ; исторический постоялый двор Кызларагасы Ханы	Kızlarağası Inn

Kızlarağası Hanı	Kızlarağası Hanı – das Gästehaus des Obereunuchen Das Kızlarağası Gästehaus		Kızlarağası Inn Kızlarağası Han (Inn)
Çukur Han (Bergama) Taş Han	Çukur Gästehaus Stein Gästehaus		Çukur Han (caravanserai – large commercial building) Taş Han
Bedesten			
Bedesten	Geschäftsebene		“bedesten” (vaulted part of a bazaar where valuable goods were kept)
Arasta			
Arasta	Zünfte		Arasta
Hamam			
Hamam	der Hamam Türkisches Bad		public bath

Şekil 5a: Sivil Mimari Örnekleri

İZTO İngilizce rehberde “konak” ve “köşk”ün “manor” ile karşılandığını, Almandada her ikisi için “Villa”, Rusçada “особняк” kullanıldığını görmekteyiz. KTB broşüründe konak için “Herrenhaus/Mansion” terimleri de kullanılmaktadır. İngilizcede “cumba” ve “Arnavut kaldırımı” gibi ögeler de alıntılanıp açıklanmaktadır. Aynı şekilde, anlaşılır olması için, “sakız mimarisi” terimi “sakız” sözcüğü geçmeden, mimari tarz olarak açıklanmıştır. (bkz. Şekil 5b)

Konak	ALMANCA	RUSÇA	İNGİLİZCE
Çakırağa Konağı (Birgi)	Çakırağa Villa	Чакырага особняк	Çakırağa Manor
Çakırağa Konağı	Çakırağa Herrenhaus		Çakırağa Mansion
Köşk			
Uşakizade Latife Hanım Köşkü	Villa der Dame Latife von den Uşakizade	Ушакизаде Латифе Ханым Кёшкү (особняк Ханым)	Uşakizade Latife Hanım Manor
Ev (yapı tarzı)			
Sakız mimarisi	Sakız-Baustil		architecture... with is two storeys and bay windows
Sakız Adası mimarisi	Sakız-Baustil		arcitecture on the Eisland of Chios (Lesbos)
Cumba			
Cumba	hölzerner Erker		“cumba” (wooden latticework projection extending from the window)
Kaldırım			
Arnavut kaldırımı	Kopfsteinpflaster	с мостовыми и тротуарами по албански вымоченными камнями	“Arnavut kaldırımı”-sidewalks made of small square shaped Stone blocks

Şekil 5b: Sivil Mimari Örnekleri

D. Tarihi Kişilikler ve Mitolojik Figürler

İZTO rehberinde adı bir kez “Cumhuriyetin kurucusu Atatürk”, iki kez “Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk”, bir kez de “Cumhuriyetin kurucusu Büyük Atatürk” olarak geçmektedir. İZTO rehberinde tarihi kişiliklerin aktarımında çevirmenler farklı tutum izlemektedir. (bkz. Şekil 6)

D. TARİHİ KİŞİLİKLER & MİTOLOJİK FİĞÜRLER			
Atatürk	ALMANCA	RUSÇA	İNGİLİZCE
Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk (heykeli)	∅	(памятник) основателю Турецкой Республики Кемалю Ататюрку	(statue of) the founder of the Turkish Republic “ATATÜRK”
Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk (Uşakizade Latife Hanım Köşkü)	Mustafa Kemal Atatürk	основателю Турецкой Республики Мустафе Кемалю Ататюрку	Mustafa Kemal Atatürk,
Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk (Latife Hanım Köşkü)	Gründer der Türkischen Republik Mustafa Kemal Atatürk	основатель Турецкой Республики Мустафа Кемаль Ататюрк	the founder of the Turkish Republic
Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk (Latife Hanım Köşkü)	Die Persönlichkeit Atatürk, der Gründer der Türkischen Republik	основатель Турецкой Республики, великий Ататюрк	the founder of the Turkish Republic Mustafa Kemal Atatürk
Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Büyük Atatürk (Atatürk Müzesi)			∅
Atatürk	Republikgründer Atatürk		Atatürk

Büyük İskender	Alexander der Große	Александр Македонский (Великий Искандер) Александр Великий	Alexander the Great
Kral Tantalos	König Tantalos	царь Тантал (в древнегреческой мифологии царь Сипила во Фригии (Лидии))	King Tantalus
Meryem Ana	Die heilige Mutter Maria	Пресвятая Дева Мария	Virgin Mary, the holy mother of christianity
Meryem Ana	Mutter Maria		Virgin Mary
Efe(ler)	Efe (lokaler Held)	Ефе	Efe (local heros)

Cumhuriyet Meydanındaki Atatürk heykelinin tanıtımında “Cumhuriyetin kurucusu Atatürk” ifadesinde Atatürk’ün adının Rusça rehberde Kemal Atatürk olarak yer aldığını, İngilizce rehberde büyük harflerle yazılarak vurgulandığını görmekteyiz. Almanca rehberde ise bu bilginin birincide atlandığını, dolayısıyla heykelin de tanıtılmadığını, ikincisinde Atatürk’ün sıfatının atlandığını, üçüncüsünde tam olarak aktarıldığını, dördüncüsünde “kurucu” sıfatı eklense de, “Büyük” sıfatının eklenmediğini, Atatürk’ten sadece bir “şahsiyet” (Persönlichkeit) olarak söz edildiğini gözlemliyoruz. İngilizcede de dördüncü kez geçtiği yerde Atatürk’le ilgili bilginin atlandığına tanık oluyoruz. Rusça rehberde çevirmenin bu konuyu titizlikle aktardığını söyleyebiliriz. KTB Almanca tanıtım broşüründe kaynak metinde yer almasa da Atatürk adına “Cumhuriyetin kurucusu” (Republiksgründer) sıfatının eklendiğini görüyoruz.

Kişi ya da yer tanıtımlarında bazı açıklamaların yinelendiğine rastlamaktayız. Rehberlerin, baştan sona okunacak türden değil de, ilgi çeken yerler için başvurulacak kullanmalı metinler olduğu göz önüne alındığında, bu tekrarların tanıtıma hizmet ettiğini ve işlevsellik adına yapıldığını söyleyebiliriz. Bunun dışında tabii ki işverenin öncelikleri, ülkenin hassasiyetleri böyle bir tanıtımda belirleyici olabilir. Çevirmenin bunları bilerek hareket etmesi gerekir.

Kişi adları erek dile aktarımda biçimsel olarak yerleştiriliyor (örn. Александр Македонский (Aleksandr Makedonski), ancak kaynak dildeki kullanımlarına da gönderme yapılabilir: Великий Искандер (Velikiy İskander/Büyük İskender); Mary: Mother; Mutter Maria. Rusça rehberde kaynak metinde yer almadığı halde Kral Tantalos’un kim olduğuna ilişkin bir bilgi eklendiği dikkat çekmektedir.

Rusça rehberde, Tepekule’deki (Eski Smyrna) Tantalos mezarından başka, Agora, Asklepion, Smyrna Kilisesinden söz ederken kaynak metnin dışına çıkılarak açıklamalarda bulunulduğu göze çarpmaktadır. Bu husus, çeviride kültürel bağlama çok önem verildiğinin işaretidir. Hedef kitlenin bilgi açığını telafi etmeye yönelik eklemeler ve açıklamalar, bir yandan

çevirmenin kültür aracı rolü oynaması gerektiğine vurgu yapılması açısından önemlidir. Metinde eklemeler ve çıkarmalar keyfi değil, metnin işlevi ve alıcı kitlesi gözetilerek yapılmalıdır.

E. Elişü Ürünleri

Elişü ürünlerinden “kilim” ve “heybe” Rusçada ve Alıncada çevrilmiştir, ancak Alıncada bu sözcüklerin “Kelim” ve “Kelimtasche” olarak aktarılması daha uygun olabilirdi. İngilizcede “kilim” özgün halini korurken, heybe için “carpet bag” karşılığı seçilmiş, “göz boncuğu” açıklanarak ve parantez içinde alıntılanarak verilmiştir. (Şekil 7)

E. ELİŞÜ ÜRÜNLERİ			
	ALMANCA	RUSÇA	İNGİLİZCE
Kilim Heybe	Wandteppich Sattelgürtel	ковёр переметные сумки	kilim carpet bags
Göz boncuğu	Glastalisman		beads produced to avert the evil eye (göz boncuğu)
Beledi dokuması	Beledi-Stoffe		“Beledi woven products”

Şekil 7: Elişü ürünleri

F. Dini Mimari Örnekleri

Dini mimari yapıların (mescit, külliye, zaviye) İngilizcede her iki rehberde olduğu gibi aktarılırken her seferinde parantez içinde açıklaması ile birlikte verildiğini, bir tek cami sözcüğünün çevrildiğini görmekteyiz (mosque). (şekil 8a) Alıncada ise genelde bu tür ögelerin çevirisi yeğlenmiştir: zaviye (Derwishkloster, Derwischloge), külliye (Komplex, ‘külliye genante(r) Moscheekomplex’). Mescit ve cami için aynı karşılık (Moschee) kullanılmıştır. Rusçada cami ve zaviye çevrilirken, külliye ve medresenin her ikisi de “медресе” (medrese) olarak aktarılmıştır. (Şekil 8a,b)

F. DİNİ MİMARİ ÖRNEKLERİ			
Cami	ALMANCA	RUSÇA	İNGİLİZCE
Hisar Camii	Hisar Moschee	Мечеть Хисар	Hisar Mosque
Kestanepazarı Camii	Kestanepazarı (Kastanienmarkt)-Moschee		Kestanepazarı Mosque
Kurşunlu Camii	Bleikuppelmoschee (Kurşunlu Camii)		Kurşunlu Mosque
Kayalar Camii	Felsenmoschee		Kayalar Mosque
Mescid			
Hafız Süleymanağa Mescidi	Hafız Süleymanağa Moschee		Hafız Süleymanağa Masjid
Külliyе			
Yoğurtluzade Külliyesi (Tire)	Der Komplex der adligen von Yoğurtlu	Йогуpтлузаде медресе	Külliyе of Yoğurtluzade
Yoğurtluoğlu Külliyesi	“Külliyе” genannte(r) Moscheekomplex Yoğurtluoğlu		Yoğurtluoğlu Külliyesi (complex of buildings adjacent to a mosque)
Zaviye			
Yeşil İmaret Zaviyesi	Derwishkloster der Grünen Armenküche	обителъ Йешилъ Имарет	Zaviye (a small Derwish lodge) of Yeşil İmaret
Yeşil İmaret Zaviyesi	die Yeşil İmaret Derwishchloge		Yeşil İmaret Zaviyesi (small Derwish lodge)

Şekil 8a: Dini Mimari Örnekleri

İngilizcede medrese, mihrap, minber, şadırvan, sebil ve ayazma gibi kùltürel ögeler özgün hali ile aktarılırken parantez içinde İngilizce açıklamaları verilmiştir. Almandada ise medrese ve ayazma doğrudan aktarılmış, daha spesifik olan diğer ögeler çevrilmiştir. (bkz. şekil 8b)

Medrese	ALMANCA	RUSÇA	İNGİLİZCE
İmam-1 Medresesi	Birgi'vi Die Medresse "İmam-i Birgi'vi"	медресе имама Бирги	Madrasah of İmam-1 Birgi'vi
İmam-1 Medresesi	Birgivi İmam-1 Medresse		İmam-1 Birgivi Madrasa (theological school attached to a mosque)
Mihrab			
mihrab	"mihrab" genannte Gebetsnische Gebetsnische		<i>mihrab</i> (niche in a mosque indicating the direction of Mecca)
Minber			
minber	Freitagsaufgang		<i>minbar</i> (pulpit beside the mihrab reached by a long, straight flight of steps)
şerefe			
tek şerefeli minare	einbalkoniges Minarett		minaret with a single <i>şerefe</i> (balkony)
şadırvan			
şadırvan	Moscheebrunnen		şadırvan (fountain used for ritual ablutions and usually located in the middle of a mosque courtyard)
Sebil			

Sebil	Trinkbrunnen		<i>sebil</i> (kiosk built for the dispensing of free water as an act of piety)
Ayazma			
Ayazma	Ayazma		Ayazma (spring of water regarded as sacret)

Şekil 8b: Dini Mimari Örnekleri

Antik mimari örneklerinde nasıl ki agora, bazilika, odeon, gymnasium gibi özgün deyişlerin kullanımı yerleştiyse, Osmanlı mimarisinin terimleri de pekala alıntılanabilir ve terimsel içeriği verilebilir. Böylelikle, kültürel öğelerin tanıtım işlevi yerel rengi korunarak sağlanmış olur.

G. Yemekler

Yemek çeşitlerinden balık adlarının her üç dilde çevrildiği gözlemlenmektedir. (bkz Şekil 9a) Et yemeklerinden ise çok yaygın bir yemek türü olan “köfte” adının çevrildiğini görüyoruz. İngilizcede özgün hali ile aktarılan yemek adlarına KTB tanıtım broşüründe italik yazı ile özellikle vurgu yapılmıştır. (Şekil 9b)

Ruşçada da yemek isimleri alıntı olarak aktarılmaktadır. Almandada uzun açıklama gerektirecek / ya da çok egzotik olanlar özgün haliyle aktarılıp, diğerleri çevrilmekte ya da özgün hali verilip açıklanmaktadır. Egzotizmin de dozunun iyi ayarlanması, yemeklerin ana malzemesi / özelliği hakkında kısa bilgi verilmesi yerinde olur. Diğer yandan yerel mutfağı iyi bilmeyen bir çevirmen yanıltıcı olabilir; “Susamlı kumru”nun sözcüğüne çevrilerek (голубь с кунжутом) bir et yemeği olarak tanıtılması örneğinde olduğu gibi, oysa bilindiği üzere “kumru”, ekmeği özel, ana malzemesi tulum peyniri ve domates olan bir sandviçtir.

G. YEMEKLER			
	ALMANCA	RUŞÇA	İNGİLİZCE
Balıklar			
asma yaprağında barbunya dilbalığı fileto şiş Patlıcan balığı	Rote Meerbarbe in Weinblättern Seezungen-Filets Auberginenfis	барабулька в виноградном листе филе камбалы на шампуре патлыджан балыгы (баклажанная рыба)	vine leaves stuffed with red mullet skewered sole fillets Patlıcan balığı

izmarit kızarmış papalina	tava	Schnauzenbrassenpfanne gebratene Sprotten	fried fried papalina
------------------------------	------	--	-------------------------

şekil 9a

G. YEMEKLER			
Et Yemekleri	ALMANCA	RUSÇA	İNGİLİZCE
İzmir Köftesi Tire köftesi	İzmir- Hackfleischbaellchen Tire Hackbaellchen	Котлеты по измирски Тире кѳтеси (котлеты "Тире")	İzmir Meatballs Tire Meatballs
Kuyu kebab Arnavut ciğeri elbasan tava	Brunnen Kebap Albaner-Leber Elbasan Pfannengericht (zubereitet aus geschmortem Lamm)	кую кебап печень по албански Эльбасан	kuyu kebab Albanian Style Liver Elbasan pan
İzmir Köftesi Arnavut ciğeri ciğer kapama çöp şiş elbasan tava kuzu etli arapsaçı ve şevketi-bostan	Hackfleischbaellchen nach Izmir Art Leber auf Albanisch Leberstùlp Lamm am Holzspieschen Elbasan- PfanneLammfleisch mit Fenchel und şevket-i- Bostan		"İzmir Köfte" (meatballs) Arnavut ciğeri ciğer kapama çöp şiş elbasan tava kuzu etli arapsaçı and şevketi-bostan
Sandviç			
Susamlı Kumru Çeşme Kumrusu	Sesambrötchen Das Çeşme typische Sandwich namens "Kumru"	голубь с кунжутом Ø	Sesame Kumru Ø

şekil 9b

Sonuç Ve Öneriler

Markalařma çabasına girmiş, adını dünyaya duyurmak isteyen ve bunun için çeşitli uluslararası etkinliklere ev sahipliği yapmaya aday olan bir kent için, anadilde ve yabancı dilde onu en iyi şekilde tanıtan rehberlerin hazırlanması oldukça önemlidir. Bu rehberlerde onun farklılığını ortaya koymada kùltürel değerlerinin aktarımına büyük pay düşmektedir. Bu konudaki önerilerimiz řu şekilde sıralanabilir:

1. Kùltürel ögeler doğru ve eksiksiz aktarılmalıdır;

2. Tanıtılan yerin yerel rengini olabildiğince vermeli, özellikle kentin simgesi olan değerler alıntı olarak doğrudan aktarılmalıdır. Bazı özel isimlerle birlikte cins isimlerin Türkçelerinin de verilmesi bunların özgünlüğünü ortaya koyacağı gibi, harita üzerinde ve yerinde konumlandırmayı kolaylaştıracaktır.
3. Anlaşılabilirliği sağlamak için kültürel öğeler yeterince açıklayıcı olmalıdır. Başlıklarda özgün hali ile yer alırken, metin içinde açıklanabilirler.
4. Çevirmen, gerçekten bir kültürlerarası iletişim uzmanı rolü üstlendiği bilinciyle hareket etmelidir. Hedef kitle beklentilerini, kültürel art alanı ve önbilgisini kestirebilmelidir.
5. Eklemeler, açıklamalar işlevselliğe hizmet etmeli, bilgi kaybına yol açacak eksiltmelerden kaçınılmalıdır. Aktarımda kaynak ülkenin hassasiyetleri, işverenin öncelikleri gibi konulara dikkat edilmelidir.
6. Tanıtımın yöneldiği hedef kitlenin daha çok yerinde yönlendirilecek “turistler” olduğu, nihai hedefin de “turisti memnun etmek” olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Unutulmamalıdır ki, turisti memnun etmek, ülke imajına hizmet etmek, ülkeye ekonomik kaynak sağlamaktır, yani artı değer üretmektir.

Kaynakça

İzmir Ticaret Odası. (2013). “İzmir Rehberi” / “Izmir Guide” / “Izmir-Stadtführer”/ “Путеводитель по Измиру”, 44 s.

<http://www.izto.org.tr/tr/izmir-rehberi>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2012). “İzmir” Tanıtım Broşürleri (Türkçe / İngilizce / Almanca). İzmir: Arkadaş Matbaacılık, 96 s.

Koller, W. (2001). *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. 6., durchges. und aktualisierte Aufl. Wiebelsheim (Quelle und Meyer). (UTB für Wissenschaft: Uni-Taschenbücher; 819).